

נייר עמדה בנושא: ציונות כערך מנחה בפעולות הממשלה

ממשלת ישראל מתכוונת לאשר ביום ראשון 28.5.23 את הצעת המחליטים של שר הנגב, הגליל והחוסן הלאומי, להורות למשרדי הממשלה ולכלל זרועות הממשלה, כי ערכי הציונות, כפי שהם באים לידי ביטוי בחוק יסוד: ישראל מדינת הלאום של העם היהודי (להלן חוק הלאום), יהוו ערכים מנחים ומכריעים בעיצוב מדיניות המנהל הציבורי, מדיניות הפנים והחוץ, החקיקה והפעולות של הממשלה וכלל יחידותיה ומוסדותיה – הן בשלב עיצוב המדיניות הציבורית והן בשלב ההטמעה והביצוע של המדיניות הציבורית, בראש ובראשונה בתחומי הקרקע והתכנון.

הצעת המחליטים כאמור עתידה לפגוע משמעותית בזכות החוקתית לשוויון המעוגנת בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ושאיננה עוצבה כעיקרון מחייב בפסיקה של בית המשפט העליון.

אין חולק על העובדה כי המדיניות והמעשים של ממשלות ישראל לדורותיהן פגעו פגיעה מהותית בזכות לשוויון של החברה הערבית בישראל. אולם, אין ספק כי עיגון ההפרות בצורה מפורשת ורחבה בהחלטת ממשלה מחייבת, מהווה עליית מדרגה חמורה בפגיעה בחברה הערבית - דקלרטיבית ומהותית, ופוגע פגיעה קשה ביכולתה של החברה הערבית להתגונן מפני הפרות אלה.

הצעת המחליטים מייצרת הלכה למעשה שתי מערכות עיצוב מדיניות נפרדות, ומכריעה באופן סופי בשאלה שמלווה אותנו מאז קום המדינה לגבי הקשר בין האלמנטים המעצבים את המשטר במדינת ישראל: היותה של מדינת ישראל מדינה יהודית, ודמוקרטית, ובדך מממשת, הלכה למעשה, את העקרונות המנחים של חוק הלאום, הנותנים עדיפות מובהקת ליהודים בכל תחומי החיים. בכך, מייצרת ההחלטה משטר מובהק של עליונות יהודית שמקיים שתי מערכות משטר לשתי קבוצות אזרחים: אחת ליהודים, ואחת לערבים.

להלן התייחסות מפורטת למטרות ותכלית הצעה:

הצעת המחליטים כיישום לחוק יסוד הלאום:

- על אף התנגדותו הנחרצת לחוק הלאום, בית המשפט העניק פרשנות מצמצמת חוק יסוד: ישראל מדינת הלאום של העם היהודי.
- הצעת המחליטים בעצם מהווה יישום בפועל של חוק הלאום, אשר נטען בעת חקיקתו שמטרתו הצהרתית בלבד (בפסיקת השופטת דפנה ברק-ארז הודגש " חוק יסוד: הלאום אינו מקנה **זכויות ברמת הפרט** ובהתאמה אף אינו נוטל זכויות. זהו חוק שמבטא אתוס לאומי. לא פחות, אך גם לא יותר" (שם, 129; דגש לא במקור).
- כבר בעתירות נגד חוק הלאום נטען כי מימוש עקרונותיו מכשיר את הפגיעה באזרחים הערבים בהקצאת משאבים, ובמיוחד משאב הקרקע ([בג"צ 18/5555](#)). בהכשירה את החוק, קבעה הנשיאה חיות כי אין לבטל את החוק "משום שניתן לפרש את חוק היסוד **פרשנות מקיימת** העולה בקנה אחד עם חוקי היסוד האחרים, ועם העקרונות והערכים שעוגנו בהם זה מכבר". ([בג"צ 18/5555](#), 11, דגש לא במקור).

● גם השופטת ברק-ארז הדגישה כי "סעיף 7 אינו כולל הסדרים קונקרטיים המגלמים פגיעה בשוויון, ופרשנותו ההרמונית מאפשרת את קיומם של ערך השוויון וערך ההתיישבות היהודית זה לצד זה" (שם, 130).

● בנוסף, בתשובתם לעתירות, הדגישה הממשלה כי חוק הלאום "אינו גורע במאומה מחובתה הבלתי-מתפשרת של המדינה לנהוג בשוויון אזרחי מלא כלפי כלל אזרחיה" ([בג"צ 18/5555](#), 32).

● יישום החוק בצורה המוצעת בהצעת המחליטים מפרש את חוק הלאום בפרשנות הסותרת באופן ברור וגלוי את עקרון השוויון, ומוביל למדיניות גזענית המפלה באופן מובהק את האזרחים הערבים במדינה.

ההשלכות המיוחדות של הצעת המחליטים על תחום הקרקע והתכנון:

● יישום הצעת המחליטים יפגע במיוחד בזכויות אזרחי המדינה הערבים לקרקע ודיור, שכבר סובלים ממצוקת דיור חמורה.

● מדיניות המקרקעין והתכנון שהובילו ממשלות ישראל לדורותיהן הפלתה את האוכלוסייה הערבית במדינה, הגבילה וממשיכה להגביל את אפשרויות הבנייה, הפיתוח הכלכלי-חברתי וההתרחבות של היישובים הערביים. מדיניות ארוכת שנים זו הביאה להתפתחות לא מתוכננת של מרבית היישובים הערביים, צפיפות הולכת וגוברת, העדר תשתיות ציבוריות העונים על צרכי האוכלוסייה, חוסר באפשרויות תעסוקה ופרנסה בתחומי היישובים ומחסור חמור בהיצע הדיור עבור האוכלוסייה הצומחת. היא גם הותירה אלפי משפחות ערביות תחת איום קיומי מתמשך בשל חשש מתמיד להריסת בתיהם שנבנו ללא היתר בשל היעדר תכנון, ואיום להישאר בלי קורת גג. בנוסף, עשרות אלפים מהתושבים הערבים בנגב ממשיכים להתגורר ביישובים בלתי מוכרים.

● מגמת יישום הצעת המחליטים לפגיעה מתמשכת וגוברת בתחום הדיור מסתמנת במיוחד לאור הכללתם המפורשת של הגופים האמונים על המדיניות והביצוע בנושאים אלה בהצעה גופה: "נציגי ועובדי הממשלה בגופי המדיניות הקרקעית" ו- "נציגי ועובדי הממשלה בגופי המדיניות התכנונית." בכך בעצם ההצעה מוציאה לפועל את סעיף 7 לחוק הלאום, שקבע כי המדינה תפעל לקידום וביסוס ההתיישבות היהודית כערך לאומי.

● יישום החלטה זו יביא להפליה בהקצאת קרקעות ברמת הפרט והקבוצה, הפליה בתכנון המרחב, הפליה בהטבות ותמריצים ליישובים, והעמקת ההפרדה בדיור. אלה יהיו בניגוד לעקרון השוויון, ובניגוד לקביעת בית המשפט העליון כי חובה על המדינה לנהוג לפי עקרון השוויון בחלוקת משאב הקרקע ([בג"צ קעדאן](#)).

● מטרת ההחלטה בהקשר זה עולים בבירור בהסכמים הקואליציוניים, ובמיוחד עם יוזמי ההחלטה, עוצמה יהודית. בהסכמים נקבע:

○ פיתוח הנגב והגליל ועידוד "הגירה חיובית" (משמע יהודית) (סעיף 100 להסכם עם עוצמה יהודית).

- קביעת אזורי עדיפות לאומית תוך החרגת הישובים הערבים (סעיף 109 להסכם עם עוצמה יהודית); ועדכון את מפת אזורי העדיפות הלאומית "בהתאם לקווי היסוד ומדיניות הממשלה" (סעיף 143 להסכם עם הציונות הדתית).
- הרחבת תחולת ועדות קבלה ליישובים קהילתיים לישובים בהם 1,000 משפחות (סעיף 111 להסכם עם עוצמה יהודית) (על האפקט המפלה והמדיר של ועדות הקבלה, ראו למשל, [מרקוביץ-ביטון ושטרן](#)).
- העלאת ייצוג משרד הנגב והגליל והחוסן הלאומי במועצת מקרקעי ישראל ובמוסדות התכנון (סעיף 99 להסכם עם עוצמה יהודית). בנוסף, כבר קידמה הממשלה הוספת נציג שר ההתיישבות והמשימות הלאומיות לוועדת התכנון הארצית ולוועדות התכנון המחוזיות צפון ודרום (לפי סעיף 17 לנספח ההסכם עם הציונות הדתית).
- הרחבת הפטור ממכרז בשיווק קרקע למשרתי מילואים ולעולים חדשים, והענקת הטבות למשרתי כוחות הבטחון בנגב ובגליל (סעיף 151 להסכם עם הציונות הדתית).
- הקמת התיישבות יהודית חדשה בגליל ובנגב :
 - הקמת ישובים חדשים בנגב ובגליל ועידוד מעבר תושבים לאזורים אלה (סעיף 100 להסכם עם עוצמה יהודית). בנוסף, פעולות כדי "לחזק את האחיזה בגליל ובנגב" (סעיף 113 להסכם עם עוצמה יהודית);
 - הקמת היישוב ארבל בגליל (סעיף 114 להסכם עם עוצמה יהודית);
 - האצת הקמת העיר כסיף ושינוי חקיקה לאפשר "שיווק לקהל היעד" כאשר המטרה המוצהרת היא חיזוק "ההתיישבות היהודית בבקעת ערד... ובכדי לשפר את המאזן הדמוגרפי" (סעיף 144 להסכם עם הציונות הדתית);
 - המשך והאצת הליכי הקמת 14 ישובים חדשים בנגב (סעיף 145 להסכם עם הציונות הדתית);
 - הקמת ישוב עירוני "בעל צביון חרדי" (סעיף 151 להסכם עם ש"ס);
- ביטול חוק החשמל (סעיף 147 להסכם עם הציונות הדתית).
- עידוד קליטת תושבים ופיתוח "קהילות צעירות" בערים המעורבות (סעיף 145 להסכם עם הציונות הדתית).

החלטה המנוגדת לכללי ונורמות המשפט הבינלאומי המחייבים את מדינת ישראל

האפליה הנוצרת מהצעת המחליטים גם נוגדת את החוק הבינלאומי והאמנות שישראל חתומה עליהם :

- האפליה הגזעית שבהצעה מבססת מנוגדת [לאמנה בדבר ביעור כל צורות ההפליה הגזענית](#), קובע בסעיף 2 כי "כל מדינה בעלת האמנה מתחייבת שלא לעסוק בשום פעולה או נוהג שבאפליה גזעית נגד בני אדם,

קבוצות בני אדם או מוסדות, ולהבטיח כי כל הרשויות הציבוריות ומוסדות הציבור, הלאומיים והמקומיים, יפעלו בהתאם לחובה זו”

- הפרה של [האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות](#) הקובע בסעיף 26 כי: “כל בני אנוש שווים בפני החוק וזכאים, בלא כל הפליה, להגנה שווה מטעם החוק. לענין זה יאסור החוק כל הפליה ויבטיח לכל בני אנוש הגנה שווה ויעילה בפני כל הפליה, במיוחד בשל טעמי גזע, צבע, מין, לשון, דת, דעה מדינית או דעה אחרת, מוצא לאומי או חברתי, רכוש, ייחוס או מעמד אחר”

הצעת המחליטים מהווה יישום פרקטי לחוק הלאום, ומייצרת משטר עליונות יהודית מובהק. היא מעגנת את הפגיעה המתמשכת בחברה הערבית, ובכך מהווה עליית מדרגה חמורה בפגיעה בזכותם לשוויון המעוגנת בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. אנו קוראים לממשלת ישראל להפסיק את קידום החלטת הממשלה, ולפעול לתיקון המדיניות הקיימת היום שממילא מפלה את האזרחים הערבים בישראל.

מאת:

ד"ר לינא דלאשה

רג'ד גראיסי ווג'די ח'לאילה

עוה"ד אמיר בשאראת